

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Золотар Аліни Сергіївни
на тему «**Захист прав на інтелектуальну власність у цифровому
середовищі**»,

представлену на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації. Обрана для дисертаційного дослідження тема без сумніву є актуальною як з наукових позицій, так і з огляду на практичні потреби. Сучасні цифрові технології стали невід'ємним атрибутом для значної кількості населення у різних сферах життя. У контексті обраного напрямку дослідження стрімко зростає обсяг використання різних об'єктів інтелектуальної власності саме у цифровому середовищі. Відтак актуальними є питання їх правової охорони, використання адекватних, дієвих, раціональних способів захисту таких прав у разі їх порушення. Вирішення проблем ускладнюється транскордонним характером цифрового середовища і неможливістю повно та ефективно урегулювати відносини на рівні національного законодавства. Відтак дослідження правових проблем у цьому сегменті суспільних відносин, окреслення можливих шляхів їх вирішення без сумніву свідчить про своєчасність, вагомість, значимість такого дослідження.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в наступному:

Автор обґрунтовує, що захист прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі може здійснюватись не лише за допомогою юрисдикційних форм, а також за допомогою неюрисдикційних та технічних способів захисту. Це важливий висновок, що виноситься на захист як такий, що зроблено уперше. Права на інтелектуальну власність у цифровому середовищі у разі їх порушення проблематично захистити саме з допомогою юрисдикційних форм, оскільки транскордонний характер цифрового середовища одразу

породжує питання юрисдикції. Якщо суб'єкт прав ІВ і їх порушник є громадянами різних держав, то одразу ж окреслюється низка практичних проблем про способи захисту, про юрисдикцію суду, доступність до судочинства тощо. Тому власне комплексне поєднання неюрисдикційних та технічних способів захисту може призвести до бажаних результатів відновлення порушених прав.

Важливим і актуальним є висновок дисертантки щодо необхідності застосування міждисциплінарного підходу, що виявляється у синтезі правової та технічної науки у правотворчому процесі, спрямованого на формування сучасного законодавства у сфері інтелектуальної власності. Міждисциплінарний підхід, як поєднання правничих наук з технічними, має сформувати належну культуру поведінки у цифровому середовищі, так і забезпечити потенційних користувачів позитивними знаннями про новітні технології, їх можливості та виробити цивілізовані форми, способи використання цих технологій.

Імпонує позиція автора з відповідними обґрунтуваннями на підставі аналізу досвіду різних країн, про необхідність впроваджувати освітні програми, які б об'єднували право інтелектуальної власності та інформаційні технології з метою подолання прірви між правом та технологіями (с. 30, 67 роботи).

Прагматичним є висновок, що право на самозахист у цифровому середовищі виникає не з моменту порушення права на інтелектуальну власність, а з моменту волевиявлення управомоченої особи на це, з метою упередження вчинення правопорушення, шляхом застосування спеціальних технічних засобів. Викликає інтерес авторська оцінка зловживання правом у сфері інтелектуальної власності як особливого феномену поведінки особи, яка не вважається правопорушенням та полягає у реалізації своїх суб'єктивних прав, однак може призвести до заподіяння майнової шкоди, інших негативних наслідків.

Слушною є позиція автора, відображена у пункті наукової новизни «дістало подальшого розвитку» щодо положення про правові аномалії в цивільному праві, що виявляється в колізії правового регулювання, за яким

об'єкт права інтелектуальної власності, який потрапляє в Інтернет, перетворюється на інформацію, яка може копіюватись, передаватись, продаватись невизначеній кількості осіб (електронна цифрова інформація).

Цілком слушно автор звертає увагу на специфіку захисту у цифровому середовищі, яка полягає у: 1) наявності відповідної технічної платформи, яка забезпечує надання послуг у сфері інтелектуальної власності, в тому числі створення технічних можливостей щодо захисту права інтелектуальної власності; 2) формах технічного захисту, які можуть бути лише ті, які передбачені саме для цього об'єкта права інтелектуальної власності, визначені автором, творцем, винахідником або передбачені конкретною технічною платформою; 3) учасники правовідносин керуються загальними принципами доцільності та необхідності встановлення спеціальних способів захисту щодо конкретного об'єкту; 4) фактичне існування саморегулювання в цифровому середовищі (с. 27-29 роботи). У зв'язку з цим заслуговує на увагу пропозиція про введення до змісту ч. 1 ст. 1 проекту Закону України «Про саморегулівні організації» визначення поняття «віртуальна саморегулівна організація», як організація, що має особливий правовий статус, яка не потребує державної реєстрації, функціонує як непідприємницьке об'єднання, що не має географічних меж та функціонує на основі інформаційно-комунікаційних технологій, які здатні забезпечити діяльність такої організації у конкретній сфері суспільних відносин. Таке авторське визначення варто було б запропонувати у наукову новизну.

Загалом, наукові результати дослідження, що виносяться на захист, є авторськими, новими, знайшли належне обґрунтування в роботі та засвідчують про фаховість, високий науково-теоретичний рівень їх автора.

Таким чином, поставлені перед автором завдання наукового дослідження повністю виконані, а здобувач повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Золотар А. С. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081

Право. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям Право інтелектуальної власності.

Розглянувши звіт подібності за результатами перевірки дисертаційної роботи на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Золотар Аліни Сергіївни є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертаційна робота написана українською мовою. Виклад грамотний, логічний, послідовний, доступний для розуміння. Здобувач вільно володіє фаховою правовою та технічною термінологією. Вдало використані таблиці, схеми для візуалізації та порівняння поданого матеріалу (с. 58-60, 61-64, 76, 99, 151-152 роботи).

Дисертація складається із вступу, 3-х розділів, 8-ми підрозділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку літератури. Загальний обсяг дисертації складає 193 сторінки, обсяг основного тексту – 165 сторінок.

У вступі переконливо обґрунтована актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, окреслено стан дослідження проблеми у науковій літературі, зазначено про зв'язок роботи з науковими роботами, планами, темами. Зокрема, дослідження відповідає ключовим положенням Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, Концепції розвитку національної системи правової охорони інтелектуальної власності. Дисертаційна робота виконувалась на кафедрі інтелектуальної власності та приватного права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» в рамках теми «Захист прав людини в контексті євроінтеграції та суспільних трансформацій в Україні» (державний реєстраційний номер 0123U101549) та відповідно до Стратегії розвитку Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» на 2020–2025 роки».

У Вступі сформульовані мета та завдання наукового дослідження, його об'єкт та предмет. Детально охарактеризовані загальнонаукові та спеціальні юридичні методи, що використані у дослідженні. Також сформульовані положення наукової новизни, що виносяться на захист.

У першому розділі досліджено доктрину захисту прав на інтелектуальну власність. З'ясовано співвідношення понять «охорона» і «захист» прав. Проаналізовані концепції «*lex informatica*», згідно якої задовольняються потреби користувачів мережі Інтернеті та «*code is law*», суть якої полягає у здатності цифрових технологій перебирати на себе функції права та виконувати роль соціального регулятора. Досліджено питання саморегулювання в цифровому середовищі. На його підставі запропоновано визначення віртуальної саморегулювальної організації. Охарактеризовано міжнародний досвід США, Китаю, Японії як у можливостях застосування штучного інтелекту так і способах захисту інтелектуальних прав, а також План дій щодо інтелектуальної власності для підтримки відновлення та стійкості ЄС. Досліджено види правопорушень інтелектуальної власності у цифровому середовищі. Розглянуто сучасний стан захищеності прав на інтелектуальну власність з трьох позицій: юридичної, технічної, політичної. Наведено сучасні технології захисту прав на інтелектуальну власність. Запропоновано авторське визначення поняття «захист прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі».

У другому розділі досліджено механізми захисту прав на інтелектуальну власність в умовах цифровізації. Проаналізовано загальнотеоретичні підходи щодо змісту механізму правового регулювання. Встановлено елементи механізму правового регулювання: форма захисту; спосіб захисту; порядок захисту; засіб захисту. Визначено, що окреме місце в механізмі захисту прав на інтелектуальну власність займають технічні засоби. Досліджено проблеми самозахисту. Зроблено висновок, що самозахист прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі може мати як основний так і превентивний характер. Звернуто увагу на специфіку застосування форм захисту у цифровому середовищі, що проявляється у поєднанні юрисдикційної та неюрисдикційної форм. З урахуванням нового Закону України «Про медіацію» досліджено

можливість застосування інституту медіації у спорах про захист інтелектуальної власності. Досліджено поняття «зловживання правом» та встановлено передумови можливих зловживань правом в мережі Інтернет. Запропонована класифікації зловживань правом. Розглянуто питання обходу технічних засобів, як з метою добросовісного так і незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Досліджено концепцію про «правові аномалії», проведено розмежування поняття «правові аномалії» з іншими юридичними конструкціями.

У третьому розділі досліджено окремі інноваційні технології захисту інтелектуальних прав. Проаналізовано співвідношення понять: «інновація», «новація», «нововведення», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність». Розглянуто можливості застосування технології блокчейн в механізмі захисту інтелектуальних прав. Наведено історичні дані про запровадження такої технології у світі, а також можливості її використання у сфері інтелектуальної власності. Проаналізовано можливості захисту інтелектуальної власності та ліцензування 3D-друку за технологією блокчейн. Встановлено, що асортимент матеріалу, який використовуються для 3D-друку, означає, що застосування цієї технології впливає на цілий ряд галузей, створюючи нові можливості для інновацій та розвитку бізнесу. Водночас, проаналізовано і негативні наслідки використання 3D-друку.

Сформульовані висновки до кожного розділу роботи і загальні висновки знайшли належне обґрунтування упродовж усього дослідження. Висновки логічні, авторські, втілюють важливі результати наукового дослідження та можуть бути використані як для подальших наукових розвідок у цьому напрямі, так і у правотворчій та правозастосовній діяльності

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Наукові результати дисертації висвітлені у 6 наукових публікаціях здобувача, серед яких: 3 статті у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових

фахових видань України; 1 публікація, що додатково відображає результати дослідження.

Також результати дисертації були апробовані на 2 наукових фахових конференціях: Круглий стіл «Захист прав людини в умовах суспільних трансформацій» (м. Київ, 8 жовтня 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція, присвяченої 125-річчю заснування Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, 15 червня 2023 р.).

Таким чином, наукові результати описані в дисертаційній роботі повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та здійснені з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

1. Здобувач виносить у наукову новизну як уперше сформульоване положення про перспективність використання технології блокчейн у сфері захисту та управлінні правами інтелектуальної власності. Такому твердженню годі заперечити. Про перспективність блокчейну висловлюються представники правничих та технічних наук. Варто було б наголосити у чому саме перспективність такої технології з правової точки зору, співвідношення технології з правом, вплив технології на попередження, усунення порушень прав інтелектуальної власності, співвідношення технології із законодавчими способами захисту цих прав.

2. Серед положень наукової новизни, які удосконалені, зазначено про удосконалення визначення поняття «захист прав інтелектуальної власності у цифровому середовищі». Проте пропоноване формулювання не дозволяє встановити у чому авторське удосконалення такого визначення. Хоча на стор. 68 роботи воно подається у розгорнутому виразі: Захист прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі – це дії, які направлені на попередження, усунення, припинення, відновлення порушених прав за допомогою юрисдикційної та неюрисдикційної форм захисту, а також можливості застосування специфічних технологій, що носять превентивний характер, зменшують ризик, унеможливають, перешкоджають неправомірному

використанню об'єкта права інтелектуальної власності, а також забороняють таке використання.

3. Окремі висновки автора позбавлені конкретики. Зокрема, у п. 4 Висновків до Розділу 3 роботи йдеться про розвиток технологій 3D-друку. Автор вказує, що при створенні продуктів із застосуванням цих технологій зачасти порушуються права інтелектуальної власності. У висновку констатується, «на жаль, чинне законодавство не охоплює важливих питань правового врегулювання використання 3D-друку, так само як і не передбачає дієвих шляхів захисту порушеного права інтелектуальної власності з використанням 3D-друку та притягнення винних осіб до відповідальності». Варто було б запропонувати дієві шляхи усунення існуючих проблем, окрім констатації про те, що «великого значення набуває захист інтелектуальної власності шляхом ліцензування 3D-друку за технологією блокчейн».

4. У п. 1 загальних висновків зазначено, що здобувач дійшла висновку про становлення нового етапу доктрини інтелектуального права, пов'язаного з цифровізацією суспільних відносин та необхідністю вироблення сучасних теоретико-правових положень, присвячених захисту прав авторів у цифровій сфері. Видається, що перед автором ставилося завдання обґрунтувати, виробити та запропонувати такі положення.

Однак висловлені зауваження є підґрунтям для подальших дискусій. Вони не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

5. Дискусійною є пропозиція автора про можливість застосування аналогії закону до технології блокчейн. Автор обґрунтовує поширення на блокчейн правового регулювання, що унормовує охорону комп'ютерних програм та баз даних (підрозділ 3.2., п. 2 Висновків до Р. 3) Як відомо такі охороняються авторським правом. Неоригінальні бази даних охороняються правами особливого роду – *sui generis*. Технологія блокчейн працює на основі комп'ютерної програми (програм). Але з технічної точки зору очевидно у ній

застосовані інноваційні технічні рішення, що можуть охоронятися патентним правом. Тому застосування аналогії закону не зовсім співмірне.

Висновок про дисертаційну роботу. Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії у галузі права Золотар Аліни Сергіївни на тему «Захист прав на інтелектуальну власність у цифровому середовищі» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для правової науки та правозастосування. Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.п. 6 – 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Золотар Аліна Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

завідувач кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка
Олександра Яворська,
доктор юридичних наук, професор

М.П.

« 11 » грудня

2023

